

Miklósvölgyi Zsolt József

A nádasi tér

A Párhuzamos történetek térpoétikája

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető: Dr. Bazsányi Sándor, egyetemi docens

Irodalomtudományi Doktori Iskola
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és
Társadalomtudományi Kar

Doktori iskola vezetője:
Dr. Hargittay Emil, egyetemi tanár

(2019)

1. A doktori értekezés problémafelvetése és célkitűzései

A doktori értekezés Nádas Péter 2005-ben megjelent, *Párhuzamos történetek* (Jelenkor Kiadó, Pécs, 2005) című regényének térközpontú elemzését kívánja nyújtani. A disszertáció elsődleges célja, hogy a regény eddigi kritikáinak és esztétikai olvasatainak szempontjait, s így a nádasai életmű értelmezéstörténetének egészét, lényegesen új megközelítésekkel gyarapítsa. A *Párhuzamos történetek* nem csupán Nádas Péter írói munkásságának, de a kortárs magyar és európai irodalom egészének csúcsteljesítménye, amely ugyanakkor a bevett esztétikai és irodalomelméleti értelmezési szempontok felülvizsgálatára is felszólít. A doktori értekezés kiinduló hipotézise szerint a mű eddigi recepciótörténete jobbára a regény elbeszéléstechnikai újszerűségeire, testfilozófiai-antropológiai látásmódjára, történelmi, politikai és világnézeti témavilágára, vagy a korábbi Nádas-szövegek összefüggésében történő elhelyezésére összpontosított. Jelen doktori értekezés azonban arra vállalkozik, hogy ezen értelmezői szempontokon túl elsősorban a regény világából, retorikai és narratív felépítettségéből is

következő, átfogó építészeti és térpoétikai szempontok szerint elemezze Nádas Péter regényét.

A dolgozatot kettős látásmód jellemzi. Egyfelől a *Párhuzamos történetek* megfellebbezhetetlen esztétikai egyediségének alárendelt *műértelmezés* kritikai nézőpontja. Másfelől viszont az önmagára monokulturális diskurzusmezőként tekintő irodalomtudományos beszédmód fellazításának igénye, amely a társművészetek és kapcsolódó tudományterületek perspektívaival kívánja gyarapítani az irodalomértés bevett szempontrendszerét. Az előbbi látásmódot tehát elsősorban *szoros olvasatként* [*close reading*], vagyis az irodalmi szövegek *fenomenalitására* (a szöveg által kiváltott hangulatokra, érzetekre, asszociációkra) és *szövegszerűségére* (a mű grammatikai, mondatpoétikai, retorikai és narratív felépítettségre) együttesen fogékony értelmezési módszerként határozhatjuk meg. Az utóbbiról viszont, Balassa Péter Nádas-monográfiájának – az értekezés szándéka szerint kulcsfontosságú – gondolatát idézve, a következő mondható el: „Az elmélet, a gondolkodástörténet nem annyira az irodalmi szöveggel való foglalatосkodás intern problémájaként jelenhet meg

itt, hanem a Nádas-mű saját és sajátos filozófiai kérdezmódjának, a szerző nyilvánvaló bölcséleti érdeklődésének, olvasmányainak horizontján.”[1] Vagyis az értekezés során az egyes művészet- és tudományközi párhuzamok és utalások e szempont figyelembe vételével, tehát mindvégig a regény „saját és sajátos filozófiai kérdezmódjának” síkján maradva rugaszkodnak el, vagy éppen közelítenek túlságosan is rá az adott műre. Miként Balassa Péter könyvében, és a jelen értekezés számára iránymutatónak mondható Nádas-értelmezésekben általában, úgy e dolgozat fejezetei során is elsősorban „Nádas Péter művészete adja fel a teóriának kérdéseit és nem az – önmagának.”[2]

2. A disszertáció módszertana

Ezzel együtt a disszertáción belül, módszertani szempontból, három főbb értelmezési irány különíthető el egymástól. Az első típus magát a regényt kívánja önmaga irányába, vagyis *befelé* megnyitni, hogy olyan rejtett szövegösszefüggéseket, egymást keresztező narratív csomópontokat és párhuzamokat tárjon fel, amelyek így felszínre hozhatják a *mű saját terének* alapvető

szerkezetét. Ebben az esetben tehát a legfőbb cél, hogy a szöveg egyes részei, térben és időben szétszórt „eseményszigetei”, egy-egy meghatározott térpoétikai szempont mentén léphessenek egymással dialógusba.

A második típus a *Párhuzamos történetekhez* tematikusan kapcsolódó egyéb Nádas-művek (regények, esszék, memoár) irányába kívánja megnyitni a regény világát, ám korántsem a monografikus kutatás teljességre törekvő ambíciójával, mint inkább az életmű egyes momentumainak a térpoétikai elemzés szempontjából történő újraelrendezésének igényével. Mindez azt is jelenti, hogy az életmű egyéb vonatkozó szövegei felé tett értelmezői gesztusok mindig a *Párhuzamos történetekből* indulnak ki – és oda is kívánnak visszatérni.

A harmadik típusú értelmezéstechnika a regény széleskörű művészeti, történeti és bölcséleti tájékozottságán felbátorodva, egyfelől az elemzett szövegrészek értelmezését gazdagító, Nádas irodalmi munkásságával és/vagy a regény tematikus világával érintkező irodalmi, építészeti, képzőművészeti, filmes párhuzamok irányába szeretné felnyitni a regény világát. Másfelől a regényben elbeszélte események, korszakok,

helyszínek, kulcsfigurák történeti hitelességét és hangulati elevenségét megalapozó dokumentumokat közreadó, 2017-ben megjelent *Párhuzamos olvasókönyv* nyomain haladva, az egyes szövegrészek térpoétikai vizsgálatát, a műben előforduló tematikák sokféleségéből adódóan, különböző határtudományok szempontjaival kívánja gazdagítani.[3] Így kerülhetnek például a két világháború közötti Budapesten játszódó lakásátépítési jelenetekről szóló részek elemzése a korszak urbanisztikai kihívásait bemutató építészeti szaksajtóból, vagy a korabeli lakhatási diskurzusok kutatásaiból származó vendégszövegekkel összefüggésbe. Hiszen ezeken keresztül a doktori dolgozat szövegelemzése voltaképpen a regényíró Nádas alkotói módszertanának és széleskörű tájékozottságának nyomvonalain haladva próbálják meg kiszélesíteni a mű lehetséges értelmezéshorizontjait.

3. A disszertáció elméleti kontextusa: a térpoétikától a „téri fordulatig”

A disszertáció Nádas Péter regényének térpoétikai elemzésén keresztül egyúttal az irodalmi térről, pontosabban a tér irodalmi ábrázolhatóságának problémájáról általában is igyekszik teoretikus belátásokkal szolgálni. A műelemzések azonban nem elsősorban a fizika és geometria tudománya által vizsgált absztrakt térrel, és nem is az építészet mérnöki tereivel kívánnak foglalkozni, hiszen a térpoétikai vizsgálódás elsősorban az irodalmi nyelv élményekkel és érzelmekkel telített képzeletbeli helyeket hivatott feltárni. Amint arra Gaston Bachelard 1957-ben megjelent, *A tér poétikája* című munkájában is felhívja a figyelmet, a természettudományok elsősorban csupán az egynemű, mennyiségileg tagolható, kitüntetett irányoktól mentes absztrakt térrel foglalkoznak.[4] Ezzel szemben a hétköznapi tapasztalat azt mutatja, hogy az emberi élet valódi terei minőségileg eloszló, élményekkel és érzelmekkel telített terek, amelyeket kitüntetett pontok, irányok, és helyek tagolnak. Az irodalmi szövegek által megjelenített terek vizsgálata tehát nem a hétköznapi

tapasztalaton túli, elvont tereket, hanem a költői képzelet révén megjelenített és „átélt tereket” (Bachelard) kívánja feltárni.

A dolgozat, az irodalmi szövegek térpoétikai szempontú vizsgálata mellett, egyúttal az úgynevezett „téri fordulat” kultúratudományos diskurzusába is illeszkedik.[5] A „téri fordulat” (a huszadik század elejének filozófiai gondolkodásában végbemenő „nyelvi fordulathoz”, valamint a posztmodern korszak „képi fordulatához” hasonlóan) olyan átfogó tudományos szemléletváltást jelent, amely a társadalom- és bölcsészettudományok diskurzusán belül a helyekről és terekről szóló interdiszciplináris kutatások előmozdítását célozza. A „téri fordulat” tudományközi diskurzusának egyik közvetlen előzményeként szokás tekinteni Michel Foucault *Eltérő terek* című tanulmányára, amelyben a francia filozófus jelenlegi korunkat, az idő képzetei által uralt tizenkilencedik századhoz képest, a „tér korszakának” nevezi. Foucault szerint ugyanis a kortárs világ immáron „nem annyira az időn keresztül kibontakozó életként, hanem pontokat összekötő és szálakat keresztező hálóként tekint önmagára”.[6] A

világról alkotott reprezentációk tehát többé már nem annyira időben eloszló, lineáris narratívákból, hanem sokkal inkább térbeli viszonylatokban megképződő nyelvi-gondolati formákból állnak. A „téri fordulat” diskurzusai tehát nem csupán elvont filozófiai és természettudományos problémaként, vagy az építészeti tervezés gyakorlati terepeként tekintenek a térre, hanem sokkal inkább a kettő kereszteződésében létrejövő szociális, pszichológiai és nyelvi konstrukcióként, amelyben hatalmi kijelentések, tudományos diskurzusok keverednek a térre vonatkozó személyes vágyakkal, érzetekkel és élményekkel.

A doktori értekezés tehát ezen elméleti megfontolások összefüggésében szeretné Nadas Péter *Párhuzamos történetek* című regényét elemezni. A tervek szerint a dolgozat a Magyarországon éppen kibontakozó térközpontú irodalom- és kultúratudományos diskurzust kívánja gyarapítani. A disszertáció ezen felül az első olyan magyar nyelven született, tudományos igényű értekezésnek is tekinthető, amely a térpoétika és a „téri fordulat” diskurzusai szempontjából dolgozza fel Nadas Péter munkásságát.[7]

4. A disszertáció eredményei

A doktori dolgozat a fentebb vázolt módszertani és elméleti kereteken belül kívánja teljesíteni a témavázlat bevezetésében lefektetett célkitűzéseket. A most következő fejezetekben a disszertáció alapvető eredményei, az egyes fejezetek főbb szempontjai, valamint a fejezetek sorrendjéből következő logikai felépítés kerülnek bemutatásra.

4.1 Építészpórtrek (Demén Samu és Madzar Alajos)

A disszertáció első, *Építészpórtrek a Párhuzamos történetekben* című, tézisértékű fejezete a regény két, térpoétikai szempontból (is) központinak tekinthető, Demén Samu és Madzar Alajos építészek regénybeli karakterét, valamint az általuk tervezett épületek leírásait kívánja elemezni. A regényidő történeti logikája szerint a tizenkilencedik század végi Budapesten alkotó Demén Samu, valamint a két világháború közötti időszakban aktív modernista építész, Madzar Alajos portréit bemutató első tanulmány legfőbb célja, hogy bemutassa a regény alapvető térpoétikai problémáit, a műben megjelenő legfontosabb építészeti alkotásokat és tervezőket, illetve

az általuk képviselt korszakok és világnézeti iskolák legfőbb irányait. A fejezet emellett kitér az építészpótrék által megjelenített építészeti, tervezésméleti, művészet- és társadalomtörténeti kérdések elemzésére, valamint azok lehetséges párhuzamaira is a nádasi életművön belül. A disszertáció legelső fejezetében tehát az értekezés további fejezeteiben előforduló legkülönbözőbb tértörténeti szempontok kerülnek bemutatásra, a tárgyléptékű belsőépítészeti leírásoktól, az épületeken és városnegyedeken át, egészen a nagyobb, tájléptékű leírásokig.

A fejezet további célja, hogy a két építész portréjának elemzésén keresztül bemutassa a *Párhuzamos történetek* egyik központi elbeszéléstechnikai újítását, amely a cselekmény, szereplők, helyszínek és a leírások tárgyai közötti nem-hierarchikus viszonyrendszer megteremtésén alapul. A regény narratív kötőelemeit vagy csomópontjait ugyanis nem csupán a karakterek egymást keresztező sorsainak logikája teremti meg, de bizonyos tárgyak, terek, épületek, atmoszférák, érzetek is legalább ilyen fontos kapcsolódási pontokat képeznek. Ezek a személyes sorsokon túlmutató kötelékek ugyanis a

tárgyi környezetben, bútorokban, épületekben, a város érzéki terében rögzülve válnak a regény kohézióját megteremtő összefüggéshálóká.

Mindezen szempontok azonban már a doktori értekezés második fejezetének kérdésfeltevése irányába mutatnak, amelyben ezek a térbeli és tárgyi „kapcsolódási pontok” a Nádas-regény *kísérteties* térpoétikájának központi elemeiként kerülnek értelmezésre. Így tárva fel azokat a jellemző elbeszélői tudatsémákat, amelyek az egyenes vonalú elbeszélés logikájával szemben a regény asszociációszerű átmenetektől, topologikus kapcsolódásokból építkező, nem-linerális szerkezetét teremtik meg.

4.2 Az építészeti kísérteties problémája

A disszertáció második fejezetében tehát elsősorban anyagokról, tárgyakról, minőségekről, érzetokról és hangulatokról lesz szó. Ahogyan azt az előző fejezet vázlatának lezáró gondolati egységében is láthattuk, a *Párhuzamos történetek* fikciós világán belül az egymáshoz képest térben és időben szétszórt „történetszigetek” gyakran nem a szereplők közötti viszonyrendszereken, mint inkább az őket körbevevő épületeken, tárgyakon, matériákon, illetve a bennük rögzült érzeteken és minőségeken keresztül kapcsolódnak egymáshoz.

Ebben a fejezetben tehát elsősorban a Nádas-regény azon építészeti térleírásait kívánjuk vizsgálni, amelyek a tizenkilencedik század végén kialakuló, majd pedig a századfordulós urbanisztikai diskurzusokban tetőző kísérteties [*Unheimlich*] tértapasztatlat problémáit tematizálják.[8] A fejezet legfőbb tézise, hogy a modernitás patológiájaként értett *kísérteties urbanitás* egyúttal a regény másik központi diskurzusát, a klinikai látásmód problémáját is érinti. Miként arra a századfordulós urbanitás pszichopatológiájáról szóló

tanulmányában Anthony Vidler is felhívja a figyelmünket, az építészeti kísérteties diskurzusait javarészt az orvosi, környezetpszichológiai és higiéniai beszédmodok szempontrendszerei uralják.[9] A disszertáció második fejezete tehát a regény kísérteties tértapasztalatokat tematizáló részeinek elemzésén keresztül voltaképpen azt kívánja meg bemutatni, hogy miként válhat egy-egy hangulat, ismerősnek tűnő atmoszféra, egyáltalán az otthonosság és az idegenszerűség egymással lényegileg összefüggő térélményei a *Párhuzamos történetek* nem-lineáris elbeszélésmódját működtető narratív kohéziós elvvé. Ugyanis ezek a kapcsolódási pontok teremtik meg azt a tágabb érzéki közeget, amelyekben a szereplők, helyszínek és események létrehozzák a hasonlóságok, párhuzamosságok, ismétlések, és ezzel együtt az eltérések és különbségek *kisérteties* összefüggés-hálóját. Mindez pedig majd ahhoz a térpoétikai belátáshoz vezethet el bennünket, hogy a *Párhuzamos történetek*ben nem csak a cselekmények történnek bizonyos terekben és tárgyak között, hanem inkább arról van szó, hogy az a sajátos szövegesemény, ahogy e terek és tárgyak textuális-érzéki

fenomenalitásukban *vannak*, ahogy tárgyvoltukban
szóhoz jutnak, az maga a (nyelvi) történés.

4.3 Várospoétikák (Mohács-Berlin-Budapest)

Amint azt az első fejezetben összefoglalásában is jeleztük már, a disszertáció térpoétikai szempontú szövegelemzés fókusza a tárgyléptékű belsőépítészeti leírásoktól kezdve az egyes épületekről, városnegyedekről szóló ekphrásziszokon át, egészen a nagyobb, tájléptékű leírásokig terjed. Ezek a léptékváltások azonban nem csupán a dolgozat egyes fejezetein belül variálódnak, de egyúttal az egyes fejezetek egymásutániségát megteremtő szerkezeti felépítésében is visszaköszönnek. Ha ugyanis az első, tézisértékű fejezet elsősorban a regénybeli építészek által tervezett épületek, interiőrök és bútorok leírásaira koncentrál elsősorban, akkor a második fejezet már inkább az egyes épületeken túlnyúló általános környezeti, hangulati és térpszichológiai összefüggéseket tárgyalja. A harmadik fejezet pedig ehhez képest egy még tágabb építészeti léptéktípust, vagyis a földrajzilag, történelmileg és kulturálisan összetettebb nagyvárosok térpoétikai sajátosságait kívánja elemezni.

Amint azt a regényről írott kritikájában Radics Viktória is hangsúlyozza, a *Párhuzamos történetek* műfaji besorolás szempontjából igencsak vegyes képet,

pontosabban az egynemű regényműfajok alapján felépített rendszertani követelményekkel szembeni ellenállást mutat, hiszen számos zsánertípus keveredik benne.[10] Az egyik ilyen meghatározó, a regényben többszörösen felbukkanó, jóllehet uralkodóvá sohasem váló zsánerkód a *városregény* műfaja is. A regény várospoétikai szempontú elemzésének középpontjában három, az elbeszélés dramaturgiai logikáján túl is sajátos identitással, vagyis elbeszélhető történettel és önálló térpoétikai státusszal bíró város áll: Mohács, Berlin és Budapest. Ezért a harmadik fejezetben e három város térpoétikai szempontból jelentős szöveghelyeit kívánjuk értelmezni, összevetve azokat mind a regény, mind pedig a nádas életmű egyéb vonatkozó városleírásaival.

4.4 „Eltérő terek” (Margitsziget)

A disszertáció negyedik és ötödik fejezete a regény két, látszólag zárványszerű, éppen ezért szerkezetileg sok szempontból összefüggő, pontosabban egymás antitéziseként működő terét kívánja elemezni. Mindkét térre jellemző, hogy olyan utópikus irodalmi terek, amelyek a fennálló társadalmi rend (legyen az elnyomó, heteronormatív politikai hatalom, vagy éppen tökéletesítendő biopolitikai realitás) térbeli rezsimjeit opponálják a regény világán belül.

Ennek megfelelően az értekezés negyedik fejezete a regény második és harmadik kötetében többszörösen visszatérő helyszínén, a budapesti Margitszigeten játszódó homoszexuális orgia-jelenet kibontakozását kívánja térpoétikai és térpolitikai szempontból elemezni. A regény központi figurájának is tekinthető Demén Kristóf narratív perspektíváján keresztül bemutatott margitszigeti éjszaka cselekménytere a normatív társadalmi terek homogenitását irritáló és ellentételező *eltérő tér*ként kerül értelmezésre e fejezeten belül. A *Párhuzamos történetek*ben megjelenített Margitsziget ugyanis nem csupán földrajzi és városépítészeti elszigeteltsége okán

zárványszerű Nádas regényében, de egyúttal a napszakok természetes váltakozásának ritmusai szerint is tagolt. Az éjszakai és nappali viszonyok közötti ambivalencia ugyanakkor nem csupán a térbeli környezet egymástól társadalmilag is élesen elkülönülő „nézetmódjait” hozza létre a regény világán belül, de egyúttal Kristóf személyiségének önképét is megkettőzi.

Az *eltérő terekről* szóló írásában Michel Foucault kifejti, hogy a heterotópia nem csupán a normatív társadalom hierarchizált tereiből kiszoruló, fordított tér lehet, de egyszersmind „rá is íródhat” arra, hiszen „képes egyazon reális helyen többféle teret, többféle, önmagában összeegyeztethetetlen szerkezeti helyet egybegyűjteni.”[11] Ezeknek az egymásra rétegződő, az egyazon fizikai térre redőként egymásra lapuló ellentérszerkezeteknek az illusztrálására Foucault a forgószínpad teátrális térmetaforikáját használja, amely esetünkben az érzékiség színrevitelszerű nyelvi-térbeli kompozícióit is megidézik a margitszigeti események vonatkozásában. Darabos Enikő *A néma test diskurzusa* című tanulmányában felhívja arra a figyelmet, hogy a margitszigeti események voltaképpen a „teatralizált

érzékiesség” grammatikai és retorikai demonstrációját jelenítik meg tematikus értelemben is, hiszen Kristóf számára „a margitszigeti homoszexuális színház nyelvként kezd el működni, e nyelv jelölői pedig nem mások, mint a kéjre szomjazó, felajzott testek, melyek kapcsolatrendszerük kibomlása során tulajdonképpen mondatokat, felszólításokat, kérdéseket intéznek egymáshoz.”[12] A disszertáció utolsó előtti fejezete tehát ennek a fokozatosan kibontakozó „érzéki színháznak” a térpoétikai felfejtésére vállalkozik.

4.5 A „tökéletes élet” laboratóriuma (A wiesenbadi internátus)

A disszertáció utolsó fejezete a regénybeli Margitsziget által megjelenített *ellentér/eltérő tér* koncepciójához képest a *Párhuzamos történetek* egy másik hangsúlyos társadalmi utópiáját, pontosabban annak térbeli megvalósulását kívánja elemezni. A regény harmadik kötetében kibontakozó, de utalásszerű formában már az előző két kötetben is megjelenő, a délnémet Wiesenbad közelében található középkori vadászkastélyból a két világháború közötti kialakított nemzetiszocialista eugenikai kutatóközpont, térpoétikai szempontból a regény egyik kulcsfontosságú helyszínének tekinthető. A doktori értekezés ötödik fejezetében a bentlakásos fiúiskolának álcázott wiesenbadi fajkutató intézetről szóló részek mellett a berlini Vilmos Császár Fajbiológiai és Örökléstani Intézet vonatkozó történet szála, valamint annak legfontosabb helyszínei is elemzésre kerülnek.

A tanulmány fő célkitűzése tehát, hogy a regény világában ábrázolt náci fajhigiéniai eszmerendszer térbeli alakzatait az individuális és interszubjektív interakciókon

túl, vagy még inkább azok *előtt* már eleve működő hatalmi-ideológiai diskurzusok képződményeiként értelmezze. A wiesenbadi internátus ugyanis a *Párhuzamos történetek* egyik központi térpoétikai problémájába, nevezetesen a kísérteties irodalmi tér kérdéskörébe visszacsatlakozó kulcsfontosságú szöveghely, hiszen azt a kölcsönös és kétirányú *áthatást* tematizálja, amely az építészeti terek konkrét fizikai struktúrája, illetőleg annak diszkurzív terét megszervező hatalmi nyelv között létesül. Éppen ezért a disszertáció utolsó fejezete a regény térpoétikai szempontból is releváns antropológiai látásmódjait kívánja elemezni: a klasszikus humanista nevelési eszményt túlfokozó *felügyeleti* terek problémájától, a természettudományos és politikai koncepciók által motivált „*higiénias obszerváción*” át, egészen a náciizmus *dehumanizáló* embertanainak szempontjáig.

4.6 Végjegyzetek

- [1] BALASSA Péter, *Nádas Péter*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 1997. 12-13.o.
- [2] Uo.
- [3] NÁDAS Péter, *Párhuzamos olvasókönyv* (Szerk. CSORDÁS Gábor), Jelenkor Kiadó, Budapest, 2017.
- [4] Gaston BACHELARD, *A tér poétikája* (Ford. BEREZKI Péter), Kijárat Kiadó, Budapest, 2011. *A térpoétika* diskurzusának legfontosabb magyar nyelvű szakirodalmához lásd: SZENTPÉTERI Márton és TILLMANN J.A. által szerkesztett Helikon Irodalomtudományi Szemle 2010/1–2. *Térpoétikák* számát; továbbá MORAVÁNSZKY Ákos, M. GYÖNGY Katalin (szerk.), *A tér. Kritikai antológia*, TERC, Budapest, 2007; valamint ÁDÁM Anikó, RADVÁNSZKY Anikó (szerk.), *Térérzékelések, térértelmezések*, Kijárat, Budapest, 2015. A téma jelentősebb nemzetközi szakirodalmához egyebek mellett lásd: Barbara PIATTI, *Die Geographie der Literatur. Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien*, Wallstein Verlag, Göttingen, 2008; Bertrand WESTPHAL, *Geocriticism. Real and Fictional Spaces*, (Translated by Robert T. TALLY Jr.), New York, Palgrave Macmillan, 2011; David SPURR, *Architecture and Modern Literature*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2012.

[5] A „téri fordulat” interdiszciplináris diskurzusának nemzetközi szakirodalmához lásd: Barney WARF, Santa ARIAS (ed.), *The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives*, Routledge, London, 2009.; valamint Jörg DÖRING, Tristan THIELMANN (Hrsg.), *Spatial Turn. Das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*, 2008 transcript Verlag, Bielefeld, 2009.

[6] Michel FOUCAULT, *Eltérő terek* (Ford. Sutyák Tibor), In. Uő., *Nyelv a végtelenhez – Tanulmányok, előadások, beszélgetések*, Latin Betűk, Debrecen, 1999, 147-148.o.

[7] Nádas Péter regényének térpoétikai szempontú vizsgálatához lásd: BAZSÁNYI Sándor, WESSELÉNYI-GARAY Andor, „... olykor egyetlen műfogás...” (*Nádas Péter: Párhuzamos történetek*), In. Uő. *Kettős vakolás*, Kijárat Kiadó, Budapest, 2013.323-370.o.; valamint: BAGI Zsolt, *Az emlékezet ellen. A hely körülírása a Párhuzamos történetekben*, Élet és Irodalom, LVIII. évfolyam, 49. szám, 2014. december 5.

[8] Sigmund Freud szerint a *kísérteties* tapasztalata a tudattalanban elfojtott lelki élmények kísértetszerű ismételt felbukkanását, vagyis az *ugyanannak* idegenszerű *másikként* való visszatértét jelenti a szubjektum számára. Vö. Sigmund FREUD, *Das Unheimliche*, In. *Imago. Zeitschrift für Anwendung der Psychoanalyse auf die Geisteswissenschaften*

V (1919). S. 297–324. Online:

<http://www.gutenberg.org/files/34222/34222-h/34222-h.htm>

(Hozzáférés: 2018. május 29)

[9] Anthony VIDLER, *Agoraphobia: Psychopathologies of Urban Space*, In. Anthony VIDLER, *Warped Space: Art, Architecture, and Anxiety in Modern Culture*, MIT Press, Massachusetts, Cambridge, 2000. 25-50.o.

[10] RADICS Viktória, *Kritika helyett*, In. Holmi, 18. évf. 5. sz. 2006. <http://www.holmi.org/2006/05/251> (Hozzáférés: 2018.04.20)

[11] Michel FOUCAULT, *Eltérő terek* (Ford: SUTYÁK Tibor) In. Uő.: *Nyelv a végtelenhez - Tanulmányok, előadások, beszélgetések*, Latin Betűk, Debrecen, 1999. pp. 147-157.o.

[12] DARABOS Enikő, *A néma test diskurzusa. A saját mássága mint az individualitás kritériuma Nádas Péter Párhuzamos történetek című regényében*, Jelenkor, 2007, 50. évfolyam, 4. szám,

<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/1222/a-nema-test-diskurzusa> (Hozzáférés: 2018. május 11.)

5. A témában végzett publikációs tevékenység listája

2011. Miklósvölgyi Zsolt – „*Minden tér szűk nekem*” – *Beckett klausztrófób tereiről* In.

Nagy Világ 2011. VII-XIX.

2011. Miklósvölgyi Zsolt – *A bensőségesség terei* – *Gaston Bachelard: A tér poétikája* In.

Műút 2011/XXX.

2013. Miklósvölgyi Zsolt – *A városi tér képnyelve*, Structzine, Vol.4.

2014. Miklósvölgyi Zsolt–Nemes Z. Márió – *Az élősködő terek boldogsága*, Műút, 2014. XXXXIV.

2015. Miklósvölgyi Zsolt – *Építészet-kritika-írás. Az építészeti kritika mediális és diszciplináris kihívásairól* – In. Miklósvölgyi Zsolt (Szerk.), *Építészet-kritika-írás*, Új Forrás Kiadó, Tatabánya, 2015. 7-19. o.

2015. Miklósvölgyi Zsolt – *Az atmoszféra mint irodalmi tárgy. Az affektív tér problémája Nadas Péter Párhuzamos történetek című regényének tükrében* – In. Ádám Anikó, Radvánszky Anikó (Szerk.), *Térérzékelések-térértelmezések*, Kijárat Kiadó, Budapest, 2015. 303-311.o.

2017. Miklósvölgyi Zsolt – *Kisérteties rétegek. A
spekulatív építészet és tétjei* – In. Magyar Narancs, 29.
évf. 4. sz. (2017. 01. 26.)

6. A témához kapcsolódó konferencia előadások listája

Miklósvölgyi Zsolt, *The Map as Allegory, as Medium and as Form*, Geoartistic and Geopolitical Borders – International Scientific Conference, Kassa, Szlovákia, 2012

Miklósvölgyi Zsolt, *Az atmoszféra mint irodalmi tárgy. Az affektív tér problémája Nádas Péter Párhuzamos történetek című regényének tükrében*, Térérzékelések – Térértelmezések/Espaces sensibles – Espaces lisibles: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának nemzetközi konferenciája, Budapest, Magyarország, 2013

Miklósvölgyi Zsolt, “*A place where life is created.*” *The Scenes of National Socialist Biopolitics within Parallel Stories by Péter Nádas*, X. Annual Convention of the Austrian Centers, Hebrew University, Jeruzsálem, Izrael, 2016

Miklósvölgyi Zsolt, “*Visions and Mimics: Interwar Architectural Modernism in Budapest*”, Central European Talks, University of Alberta, Edmonton, Kanada, 2017

Miklósvölgyi Zsolt, “*The Libidinous Geographies of Parallel Stories by Péter Nádas*”, The Idea of Place: 20th Anniversary Conference of *Space and Culture Journal*, University of Alberta, Edmonton, Kanada, 2017

Miklósvölgyi Zsolt, *Designing Everyday Urban Life: Adolph Loos and the Viennese Architectural Modernism*, 35th International Visual Sociology Conference – Framing/Reframing: Visual Sociology, Goffman & the Everyday, University of Concordia, Montréal, Kanada, 2017